

D. Thom. in 3. p.
41. art. 1.
a Joan. 2. 14.

verbis scripsit Sanctus Joannes: *a Scribo vobis, jvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.*

18. *Quomodo diabolus a nobis superari possit.*

Labore, virtutibus & vigilantia daemones superantur.

b Ma th. 16. 41.
Lucæ 22. 46.
Jacob. 4. 7.
Mar. i. 14. 38.

Etsi propriam infirmitatem incertamine agnoscimus.

Vincitur autem Satanus, non otio, somno, vino, commessatione, libidine; sed oratione, labore, vigilia, abstinentia, continentia, castitate. *b Vigilare, & orate*, inquit, ut jam diximus, *ut non intretis in tentationem*: qui iis armis ad illam pugnam utuntur, in fugam convertunt adversarios: qui enim resistunt diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen Sanctorum hominum victoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, ut se suis viribus hostiles daemorum tentationes, impetusque sustinere posse confidat: non est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis (1).

19. *Quomodo omnes nobis ad vincendum vires a Deo dentur.*

Citra Dei auxilium nihil possumus.

c Ps. 17. 36.
d 1. Reg. 2. 4.
e Ps. 17. 36.
f Ps. 62. 9.
g Ps. 143. 1.

Hæ vires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur a Deo, *c* qui ponit, ut arcum æreum, brachia nostra; *d* cujus beneficio arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore; qui *e* dat nobis protectionem salutis; *f* cujus nos dextera suscipit; *g* qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellum, ut uni Deo pro victoria sint agenda & habenda gratiæ, quo uno & auctore & adjutore vincere possumus: quod fecit Apostolus; ait enim: *b Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Eundem auctorem victoriæ prædicat cælestis illa vox in Apocalypsi: *i Facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus; quia projectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni.* Testatur idem liber Christi Domini partam ex mundo carneque victoriam eo loco: *k Hi cum agno pugnabunt, & Agnus vincet illos.* Hæc de causa & de modo vincendi.

h 1. Cor. 15. 57.

i Apoc. 12. 10. 11.

k Apoc. 17. 14.

20. *Quæ sint in spirituali illo certamine victorum præmia.*

Quibus expositis, proponent fidei populo Parochi a Deo paratas coronas, & constitutam victoribus sempiternam prætorum amplitudinem: quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia: *l Qui vicerit, non ledetur a morte secunda.* Et alio loco: *m Qui vicerit sic, vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vite, & consitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram Angelis ejus: & paulo post Deus ipse ac-*

l Apoc. 2. 11.
m Apoc. 3. 9.

Do-

(1) Edit. Patav. addit, sed solius divina potes tatis,

Dominus noster ita loquitur ad Joannem: *a Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius.* Tum inquit: *b Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.* Denique, cum Sanctorum gloriam & perpetuam illam bonorum vim, quibus in cælo (1) fruenter, exposuisset, adjunxit: *c Qui vicerit, possidebit hæc* (2).

a Apoc. 3. 22.

b Apoc. 3. 21.

c Apoc. 21. 7.

DE SEPTIMA PETITIONE.

CAPUT XVI.

Sed libera nos a malo.

1. *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod ista non includatur.*

Postremo hæc petitio est instar omnium, qua Dei Filius divinam hanc orationem conclusit; cujus etiam vim & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cum è vita migraturus Deum Patrem pro hominum salute deprecabatur: *d Rogo enim, inquit, ut serves eos a malo.* Ergo hæc precatationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmavit, quasi quadam epitome summam complexus est vim & rationem cæterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetraverimus, nihil, auctore Sancto Cypriano, reliquum est, quod ultra adhuc debeat postulari; cum semel protectionem Dei adversus malum petamus: qua impetrata, contra omnia quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quare cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debet Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc & proxima petitio, quo illa (3) vitiationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus.

Postrema petitio vim sex superiorum sua amplitudine concludit.

d Joan. 17. 16.

Cypr. serm. 6. de Orat. Dom.

Ef 2

2.

(1) Fruentur Edit. Patav. fruuntur.

(2) Edit. Patav. addit, ut est in textu Apoc. & ero illi Deus & ipse erit mihi filius.

(3) Vitiationem) perperam in Edit. Rom. vitiatione.

2. *Quid nos urgeat, at hanc precationem coram Domino effundamus.*

Quare nunc jam monendus est fidelis populus, quantum operè & labore ex incommodis & calamitatibus, & cœlestis egeat adjumenti. Nam quot & quantis miseris proposita sit hominum vita, præterquamquod sacri & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissimè persecuti, nemo ferè est, qui non intelligat & suo & alieno periculo Persuasum enim id est omnibus, quod exemplum patientiæ Job memoriæ prodidit: *a Homo natus de matre, brevi vivens tempore, repletur multis miseris; qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem situ permanet.* Nec verò ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini vox: *b Sufficit diei malitia sua.* Etsi conditionem humanæ vitæ declarat ipsius Domini monitum illud, *c* quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Ut igitur quisque sentit, quàm laboriosa sit & periculosa hæc vivendi ratio, ita facilè persuadetur fideli Populo malorum liberationem à Deo implorandam esse: præsertim cùm nulla re magis ad orandum adducantur homines, quàm cupiditate & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ (1) impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum: *d Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine* (2).

3. *Quanam rationem periculorum & calamitatum depulsio à Deo postulanda sit.*

Sed si illum ferè sua sponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus invocent Deum; certè, quomodo id rectè facere possint, ab iis quorum fidei & prudentiæ commissa est eorum salus, maximè docendi sunt. Non enim desunt, qui contra Christi Domini jussu, præpostero utantur ordine precationis. Nam *e* qui jussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: voluit enim, ut prius quàm precaremur ut nos liberaret à malo, peteremus uti Nomen Dei sanctificaretur, & adveniret regnum ejus, & reliqua postularem; quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum pervenitur. Sed quidam, si caput, si latus, si pes

con-

(1) *Impendeant* Edit. Patav. *impendent.*

(2) Edit. Patav. addit, & multiplicata sunt infirmitates eorum, postea acciderunt, Psal. 137. 4.

condoluit, si rei familiaris jacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis mediis dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, ut ex illis eripiantur malis. At huic consuetudini repugnat Christi Domini jussu: *a Quarite primum regnum Dei.* Itaque qui rectè preces faciunt, cùm deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David illi precationi, *b Domine, ne in furore tuo arguas me,* subjecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: *c Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?* Et idem, cùm oraret Deum, *d* sibi ut misericordiam impertiret, (1) subjungit illud; *e Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul (2) docendi, quantum intersit inter infidelium & christianorum hominum preces.

4. *Infideles se liberari à malo, ac Christiani non perinde petunt.*

Petunt vehementer illi (3) quidem à Deo, ut possint ex morbis vulneribusque convalescere, sibi ut ex urgentibus vel imminentibus malis evadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remediis, natura, vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum à quovis medicamentum, etiamsi cantionibus, si veneficiis, si dæmonum opera (4) confectum sit, sine ulla religione adhibente, modo aliqua valetudinis spes ostendatur. Longè alia est ratio Christianorum, qui in morbis, & in omnibus adversis rebus habent summum perflugium & præsidium salutis Deum, unum illum omnis auctorem boni & liberatorem suum agnoscunt ac venerantur; remediis verò, quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse, pro certo habent; tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim à Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: *f Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa.* Itaque qui

Ff 3

Je-

(1) *Subjungit* vel potius *subjeit*, ut in Edit. Patav.

(2) *Docendi*, Edit. Patav. & Ven. n. 1586. *docendum.*

(3) *Quidem* multò melius juxta Edit. Patav. quam etiam juxta Edit. Rom. Lugd. Lov. Paris & Venet. ut legenti apertissimè patebit ex orationis contextu.

(4) *Confectum* Edit. Patav. *confectum.*

a Job 14. 12.

Ps. 143. 4.

b Matth. 6. 34.

c Lucæ 9. 23.

In calamitatibus propensiores sunt homines ad Deum invocandum.

d Ps. 32. 17.

Quod non rectè precetur, qui prius & mediis Dominicæ orationis gradibus omissis, calamitatum depulsionem postulat.

e Ps. 49. 15.

a Matth. 6. 33

b Ps. 6. 24

c Ibidem 64

d Ps. 10. 20

e Ibidem 14

Quod in morbis & rebus adversis præcipuam spem in externis remediis non sit ponenda, exemplo ibi sit As. Rex Juda, qui ob id 2 Paralip. 16. 22. reprehenditur.

f Eccl. 38. 44

Jesu Christi nomen dederunt, non in illis remediis summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maximè confidunt.

5. *Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos à præsentissimis periculis liberavit.*

Quare etiam in a divinis litteris reprehenduntur ii, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: imò verò qui vitam agunt ex divinis legibus, abstinere omnibus remediis, b quæcumque ad curationem à Deo non adhibita esse constet. Quòd si etiam eorum usu medicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus & dæmonum artificiis, abhorreat. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant. Ea re enim jussit nos beneficentissimus Pater liberationem malorum postulare, ut in eo ipso quod jussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa enim in sacris litteris hujus rei exempla, ut qui minùs rationibus adducuntur ad benè sperandum exemplorum multitudinem confidere cogantur. c Abraham, d Jacob, e Loth, f Joseph, g David sunt in oculis locupletissimi testes divinæ benignitatis. Sacræ novi Testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere preceationis, ut res exemplorum commemoratione non egeat. Una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ vel infirmis quemque confirmare potest, h Clamaverunt enim, inquit, justi, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

6. *Quid mali nomine hic intelligatur, & quæ hujus petitionis sit sententia.*

Sequitur hujus vis & ratio petitionis; ut fideles intelligant non omninò petere nos hoc loco, ut à malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur; i ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adjuvante, virtus in infirmitate perficeretur, hæc si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, ut à Deo petant ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt, reliqua minimè, modo aliquis salutaris fructus existat.

7. *Quot & quanta sint malorum genera, à quibus liberari cupimus.*

Omninò igitur huic voci ea subjecta vis est, ut à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis externisque malis eripiamur: ut tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonæ carita-

a Asa, sicut dicitur Paral. 16. 12. Sin: Deo nullam opem asferre medicina, indicat Jer. 9 & 46. 11.

b Non est utendum remediis à Deo non consentientibus ad sanitatem recuperandam

Lev. 20. 6.

1. Reg. 28. 7. 8.

4. Reg. 12. 3.

c Gen. 12. 11. 11. & 47. 2

d Gen. 28. 14. 33. & 35. 5.

e Gen. 14. 12. & 16. 17. 18.

f Gen. 36. 23. & 41. 14.

g 1. Reg. 21. 14. 15. 1. Reg. 21. 21. 23. & 24.

h Ps. 33. 18.

i 2. Cor. 11. 98. 7.

Mala, à quibus liberari cupimus, quæ & qualia int.

Ps. 118.

Cent. 8.

Ps. 26.

tate, seditionibus, bello laboremus; petimus à Deo, ut morbos, pestem, vastitatem arceat; vincula, carcerem, exilium, prodiones insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terri ac premi solet hominum vita; omnes denique flagitiorum & facinorum causas avertat. Neque hæc solùm, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ penè omnes bona confitentur: divitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam; petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ nostræ exitium hæc convertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina: ne in nos iram Dei concitemus: ne quæ impios manent, supplicia subeamus: ne igne Purgatorii torqueamur; à quo ut alii liberentur, piè & sanctè precamur. Hanc petitionem & in Missa & Litanis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari.

8. *Deus & impendentia mala arceat, & à præsentibus quandoque mirabiliter eripit.*

Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates, quomodo legimus magnum illum Jacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitavit Sichimitarum cædes: extat enim illud: a Terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidem Beati omnes qui cum Christo Domino in cælis regnant, b omnibus malis Dei ope liberati sunt: nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse minimè vult, sed eripit à quibusdam: etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus iis, qui rebus premuntur adversis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat: c Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ letificaverunt animam meam. Præterea à malis homines liberat Deus, cum illos in summum discrimen adductos, integros servat & incolumes: quod & d pueris illis in ardentem fornacem coniectis; & e Danieli contigisse legimus, quem leones nihil læserunt, quæmadmodum ne que pueros flamma violavit.

9. *Diabolus hic malus dicitur, quòd mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor sit.*

Malus verò etiam ex sententia Sanctorum f Basilii Magni, g Cbrysostomi & h Augustini, præcipuè dicitur dæmon, quòd hominum culpæ, id est sceleris & peccati auctor fuit, quo etiam ministro utitur Deus in repetendis pœnis à sceleratis & facinorosis: i Dat enim

Ef 4

Deus

a Gen. 35. 9.

b Isai. 29. 8.

Apo. 7. 8. & 11. 40.

c Ps. 91. 30.

d Dan. 1. 22.

e Dan. 4. 22. & 140.

39. Diabolus est malicie inventor & auctor.

f Ba il in hom. quo Deus n sit auctor malorum

g Chrysost. hom. 20. in Matth.

h D Aug de Eccl. do. in caput 43.

i Dam. l. 1. de Orth. fide, caput 10.

Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. In quam sententiam loquuntur divinæ literæ illis verbis: a Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit? item: b Ego Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.

Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali non insectatur odio. Quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacumque potest ratione divexandi. Quamobrem Deum deprecamur, ut nos à malo liberare velit.

10. *Cur singulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petamus.*

Dicimus autem *A malo*, non à malis, ob id quod mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, illi assignamus tamquam auctori & impulsori; quo minùs etiam proximis irasci debemus (1); quin odium & iracundiam in ipsum Satanam convertere oportet, à quo homines ad inferendam injuriam impelluntur. Itaque, si te aliqua re læserit proximus, cum preces facis Parenti Deo, pete ut non modò te liberet à malo, id est ab iis, quas tibi proximus imponit, injuriis, sed illum ipsum eripiat proximum ex diaboli manu, cujus impulsu homines in fraudem inducuntur.

11. *Quomodo in malis affecti esse debeamus, etiam si continuo non liberemur.*

Illud denique sciendum est, si in precibus & votis non (2) liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter; intelligentes placere divino Numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari aut dolere par est, quod preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad ejus nutum ac voluntatem referre oportet; existimantes id utile, id esse salutare, quod Deo placet, ut ita sit; non autem id, quod secùs nobis videatur.

12. *Quot & quanta commoda ex tribulationibus ad nos proveniant.*

Postremò docendi sunt pii auditores, dum in hoc vitæ curriculo (3) versantur, eos ad omne incommodorum

(1) *Quia* Edit. Patav. *quoniam*.

(2) *Liberamur* Edit. Patav. *liberemur*.

(3) *Versantur* Juxta Edit. Patav. multò meliùs, quàm *versantur*, ut in Edit. Rom. Venet. Lugd. & Lovan.

a Amos 3. 6.

b Psal. 45. 6. 7.

Vide item Deut. 32.

23. & 3.

Reg. 9. 21. & 19. Jerem. 11. & 12. 4.

Deus est auctor mali

peccati, non culpæ.

Dæmon nobis nocere non potest, nisi permittente Deo.

D. Aug. in Psal. 96.

Omnia mala, quæ nobis inferunt proximi, à dæmone proficiscuntur. Vide D. Aug. serm. 85. de Temp.

Cum à malis non liberemur, ea nobis patienter ferenda sunt.

D. Aug. serm. 85. de Temp. Dam. lib. 2. de Osh. sive caput 4.

rum & calamitatum genus, non solum æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere: *a Omnes enim, inquit, qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur. Item: b per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei. Rursum: c Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Non enim æquum est, d servum majorem esse Domino suo; sicut turpè est è sententia S. Bernardi membra esse delicata sub spinoso capite. Præclarum illud est exemplum Uriæ, propositum ad imitandum, qui adorante Davide, domi ut se contineret, inquit: e Arca Dei, & Israel & Juda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His instructi rationibus ac meditationibus, si ad orandum veniemus, illud assequemur, ut si minis undique cincti, malisque circumdati, f quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inviolati servemur; certè ut g Machabæi, casus adversos constanter ac fortiter feramus. In contumeliis & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, h qui cæsi verberibus, vehementer lætabantur quod digni habitis essent, qui pro Christo Jesu contumelias paterentur: sic nos ita comparati, canemus illa summa cum animi voluntate: i Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidavit cor meum: letabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.*

De extrema Orationis Dominicæ particula, quæ est Amen.

CAPUT XVII

1. Quis usus & fructus hujus particule.

Hanc vocem, sicuti est, signaculum orationis dominicæ appellat Sanctus Hieronymus in Commentariis in Matthæum. Quare ut admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda sit priùs quàm aggrediantur ad divinam precationem, sic nunc faciendum duximus, ut clausulæ ac finis ipsius precationis causam rationemque cognoscant. Non enim *k* pluris est divinas preces diligenter ordiri, quàm religiosè absolvere. Sciatur

a 2. Tim. 3. 12.

b Act. 14. 21.

c Lucæ 24. 62.

d Matth. 10. 24.

Lucæ 6. 40.

Joan. 13. 16. & 15.

20. Bern. serm. 5. de Omnibus Sanctis.

e 2. Reg. 11. 12.

f Dan. 3. 49.

g 1. Mach. 2.

h Act. 5. 41.

i Ps. 118. 141. 163.

k Hieron. in caput 6. Matth.

Curandum est, ut preces & rectè inchoentur & rectè absolvantur.

l Imo melior est orationis finis, quam principium.

Eccles. 7. 9.

Sciat igitur fidelis populus multos esse, & eos uberes fructus, quos ex dominicæ orationis fine percipimus; sed omnium uberrimus ac lætissimus fructus est eorum impetratio, quæ postulavimus; de quo suprâ satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precatationis, ut nostræ preces audiantur, sed quædam etiam majora ac præclariora, quàm ut verbis explicari possint.

2. *Quanta bona ex oratione ad homines promanent.*

Nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut Sanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti divina majestas proprior quàm cæteris: quem præterea singularibus ornat muneribus; ut qui piè Deum orant, quodammodo cum iis, qui ad ignem accedunt, comparari possint; qui si algent, calescunt, si calent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis ac fidei ardentiores evadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulantur divinis muneribus. Est enim illud proditum sanctis litteris: *a Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, *b* qui à Dei congressu & colloquio digrediens, divino quodam fulgore collucebat, sic, ut *c* Israëlita ejus oculos & os intueri non possent. Omnino, qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac majestate admirabiliter perfruuntur: *d Mane astabo:* inquit Propheta, *& videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Hæc quò magis noscunt homines, eò Deum vehementiori cultu ac pietate venerantur: eò etiam sentiunt jucundiùs, *e quàm suavis sit Dominus, & quàm verè beati sint omnes, qui sperant in eo:* tum verò clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei majestas, considerant. Est enim illa Sancti Augustini regula: (1) *Noverim te: noverim me.* Itaque fit, ut suis viribus diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minimè dubitantes quin is ipsos paterna illa sua & admirabili charitate complexus, abundanter iis omnia suppeditet, quæ sint ad vitam & salutem necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias convertant, quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione complecti; quod mag-

Orationis virtus & utilitas. Cypri. circa fin. Sermon. de Orat. Dom. & Chrys. Orat. 1. de O. ando Deo.

a Ps. 20. 4.

b Exod. 33. 34.

c Cor. 3. 13.

d Ps. 5. 5.

e Ps. 33. 9.

D Aug. l. 2. Soliloq. caput 1. Ps. 133. Mirabilis &c.

(1) *Noverim te, noverim me* Ita omnes Editiones præter Patav. ann. 1714. quæ habet, ut est in hodierna Edit. S. August. PP. Maur. *Deus semper idem, noverim me, noverim te.*

magnum Davidem fecisse legimus, qui, cum ita precatationem instituisset: *a Salvum me fac ex omnibus persecuentibus me:* sic eam *a* solvit: *b Confitebor Domino secundum justitiam ejus, & psallam nomini Domini altissimi.*

3. *Qua ratione fiat, ut Sanctorum preces, à timore inchoata, lætitia concludantur.*

Sunt ejusmodi Sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ lætitiæque referta: sed mirabile est, quàm eo in genere eniteant Davidis ipsius precatationes. Nam, cum metu perturbatus sic orare esset exorsus: *c Multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo ejus;* confirmatus aliquando, gaudioque perfusus, subjunxit paulò post: *d Non timebo millia populi circumdantis me.* Alio etiam *e* Psalmo suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis: *f In pace in id ipsum, inquit, dormiam, & requiescam.* Quid illa? *g Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me,* quanto cum tremore & pallore Prophetam dixisse, credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, quàm fidenti ac lætanti animo? *h Discedite à me, inquit, omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.* Cum verò Saulis iram furoremque pertimesceret, quam humiliter ac demisse Dei opem implorabat! *i Deus, in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua judica me:* & tamen hilarè ac fidenter in eodem Psalmo subjecit: *k Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus susceptor est animæ meæ.* Quare, qui se confert ad sacras preces fide speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

4. *Quo sensu illa vocula Amen in fine hinc usurpetur, & in Missa Sacerdoti pronuntianda reservetur.*

Sunt autem in extremo hoc divinæ precatationis verbo *Amen* multa quasi semina quædam earum rationum cogitationumque, quas diximus: & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa vox in ore Salvatoris, ut Spiritui Sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineatur, cui voci illa quodammodo subjecta sententia est: *Scito, tuas auditas esse preces:* habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus, quod velit impetrarit, cum bonâ gratiâ dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobavit, quæ in sacrificio Missæ, cum pronuntiatur oratio dominica, non rei sacræ ministris, quorum partes sunt illa dicere, *Sed libera nos à malo,* attribuit

a Ps. 7.
b Ibidem 18.

Fiducia & spei virtute efficitur, ut sanctorum preces, à timore inchoata, lætitia concludantur.

c Ps. 3. 1. & 2.

d Ibidem 7.
e Ps. 42.

f Ps. 4. 9.

g Ps. 6. 2.

h Ibidem 9.

i Ps. 53. 1.

k Ibidem 6.

Quanta sit virtus & dignitas vocis Amen.

Amen in ore Christi Salvatoris fuit frequentissima.

Cur in Missa peculiariter pronuntiatio particule Amen.

Sacerdoti, non autem ministro, ut sit in aliis orationibus, reservetur.

buit hanc vocem *Amen*, sed ipsi Sacerdoti accommodatam reservavit, qui cum Dei & hominum sit interpres, Deum exoratum esse, populo respondet.

5. *Cur in aliis precationibus minister, in hac verò Sacerdotis, Amen respondeat.*

Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cum in cæteris ministrorum sit munus respondendi *Amen*; sed proprius dominicæ orationis. Nam in aliis precibus consensum modò, desideriumque significat, in hac responsio est Deum orantis postulationi consensisse.

6. *Quomodò dictio Amen variè exponatur.*

Ac variè quidem à multis est interpretatum hoc verbum *Amen*. Septuaginta Interpretes vertuntur, *fiat*; alii reddiderunt, *verè*; Aquila *fideliter*, convertit; sed parvi refert, hoc, an illo modo sit redditum; modò habere intelligamus eam vim, quam diximus, confirmantis Sacerdotis concessum id esse, quod petebatur: cujus sententiæ testis est Apostolus in Epistola ad Corinthios (1), *a Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo Est: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.* Est etiam hæc nobis accommodata vox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionum quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus. Fit enim sæpè, ut in precatione distracti homines variis cogitationibus alio traducantur. Imò verò summo studio petimus hac ipsa voce, ut omnia fiant, id est, concedantur, quæ antea petivimus, vel potiùs intelligentes, nos jam impetrasse omnia, ac sentientes præsentem vim divini auxilii, illud unà cum Propheta canimus: *b Ecce enim Deus adjuvat me, & Dominus susceptor est animæ meæ.* Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine Filii sui, & verbo, quo sæpissimè is usus est, moveatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus, *c exauditus est pro sua reverentia* (2).

Non una est interpretatio vocis Amen. Septuaginta residerunt *γενωτο*, id est fiat, ut Ps. 40. 14. Aquila verè, *πιστωμενος*, id est fiat, fideliter; Isai, verò 65. 16. u. i nris habemus, Jurabit in Deo Amen LXX. legunt *αμην τον θεου τον κτιστην.*

Vide Hier. ep. 174. ad Marc. & in Isai. a 2. Cor. 1. 20. Amen attentionem etiam excitar.

b Ps. 53. 6.

Heb. 5. 7.

(1) *Quotquot enim promissiones Dei sunt &c.* Edit. Patav. ann. 1714. & 1749. habent tum ex mendosis Codicibus, tum ex Græcis exemplaribus, *Quotquot enim promissiones Dei sunt in illo Est, ideo & per ipsum dicimus Amen Deo ad gloriam per nos.*

(2) Edit. Patav. addit, *cujus est regnum, & potestas, imperium in secula seculorum.*

FINIS.

IN

CATECHISMUM

Melior & omni cura emendatus.

A

Abbatibus permissum est ut interdum minores ordines administrarent. fol. 256.
Abrahæ peregrinatio. 280.
Abrahæ sinus. 48.
Abrenuntiant Satanz baptizandi, & cur. 149.
Absolvendi qui sint. 226.
Absolvendi potestas quibus data. 223.
Absolutio quando poenitentibus deneganda. 226.
Absolutio peccatorum est effectus poenitentiz. 215.
Accidentia in Eucharistiaz Sacramento manent sine subjecto. 183.
Accusatores quo pacto non rectè suo funguntur officio. 358.
Actiones Deo gratas sine adjumento divinæ gratiæ suscipere non possumus. 414.
Actio gratiarum erga Deum quomodo fiat in petitione de facienda Dei voluntate. 420.
Actio gratiarum est una de partibus orationis. 375.
Adam sibi & posteris donum justitiæ originalis amisit. 413.
Adam cibo indigebat in statu innocentiz ad reficiendas vires. 423.
Inter Adam necessitates & nostras, multum interest. ibid.

Adam non indiguisset multis rebus, quibus nos indigemus si non peccasset. ibid.
In paradiso voluptatis otiosus non erat futurus. ibid.
Adam & ejus posteritas fructu ligni vitæ, immortalis permansisset. ibid.
Adam in paradiso nulla molestia affectus fuisset. ibid.
Adæ posteritas fructu vitalis arboris privata, & horribili sententia maledicta. 423.
Adam & Christi comparatio. 35.
Adulterium quid. 334.
Adulterii interdicto quæ peccata prohibeantur. 335.
Adulterii detestatio. ibid.
Adulterium quare prohibitum. ibid.
Adulterii interdicto omne impuritatis & impudicitiz genus, quo corpus polluitur, prohibetur. ibid.
Adulterio intima animi libido prohibetur. ibid.
Adulterium insignem turpitudinis notam habet. 337.
Adulterorum supplicium & damnatio. ibid.
Advocatus tempore necessitatis pauperi gratis debet patrocinari. 346.
Advocatorum alia officia. ibid.
Affectus carnis ita domitos habere, ut omninò non excitentur, non est

est